

Handläggare
Julia Sandahl
Telefon: 08 508 25 413**Till**
Socialnämnden

Stockholmsenkäten 2014

Förvaltningens förslag till beslut

Socialnämnden godkänner denna redovisning.

Gillis Hammar
FörvaltningschefDenise Melin
Avdelningschef

Sammanfattning

Stockholmsenkäten genomförs av socialförvaltningen vartannat år och är en enkätundersökning som besvaras av ungdomar i årskurs nio och år två på gymnasiet i Stockholms stad. Den positiva trend som kunde ses i 2012 års undersökning, beträffande självrapporterad brottslighet samt alkohol- och tobakskonsumtion, fortsätter även i årets mätning. Det är en allt större andel som helt väljer bort både alkohol, cigaretter och snus. Det råder också en fortsatt tendens till minskad självrapporterad kriminalitet, till exempel när det gäller snatteri, klotter/graffitti samt användning av hot eller våld och då i synnerhet bland pojkar på gymnasiet. När det gäller narkotikaanvändning är nivåerna likartade som vid förra mättillfället. Andelen elever som uppger att de någon gång har använt narkotika är oförändrad sedan förra mätningen. Det gäller även den grupp narkotikaanvändare som uppger att de använt cannabis. Under en tioårsperiod har dock andelen, främst pojkar på gymnasiet, som anger att de använt cannabis mer frekvent (mer än 20 gånger) ökat något.

Bakgrund

Stockholmsenkäten har i olika former genomförts sedan 1970-talet och förvaltningen har idag tillgång till tidsserier sedan 1998. Samtliga kommunala skolor deltar. Fristående skolor deltar frivilligt, men i stor omfattning. Enkäten distribueras också i flera av Stockholms stads kranskommuner.

Det huvudsakliga syftet med Stockholmsenkäten är att kartlägga och följa utvecklingen över tid när det gäller ungdomars normbrytande beteende, för att sedan kunna vidta åtgärder. Datamaterialet fungerar också som underlag för praktisk forskning och kunskapsutveckling på de områden som enkäten behandlar, såväl på stadsövergripande som på stadsdelsförvaltningsnivå i Stockholms stad.

År 2014 har Markör marknad och kommunikation genomfört datainsamlingen på uppdrag av socialförvaltningen. I linje med tidigare år har själva ifyllandet gjorts under vårterminen, mellan sport- och påsklov. Enkäten besvaras av eleverna i klassrummet under lektionstid och överlämnas i förslutet kuvert till klassläraren. Nästan 9 000 elever i Stockholms stad har i år besvarat enkäten, vilket motsvaras av en svarsfrekvens på 76 procent.

Ett urval av de första, stadsövergripande resultaten för 2014 sprids under sommaren till olika målgrupper i staden. Resultat på stadsdelsområdesnivå och på skolnivå presenteras sedan under hösten. En deskriptiv rapport om det aktuella läget, förändringar över tid samt skillnader mellan stadsdelsområden förväntas vara klar för publicering vid årsskiftet 2015.

Ärendet

Urval av stadsövergripande resultat 2014

Allt färre dricker alkohol

Andelen ungdomar i Stockholms stad som uppger att de *inte* dricker alkohol har successivt ökat och nästan fördubblats sedan 2002. För första gången är det nu mer än hälften av ungdomarna i årskurs 9 (55 %) som svarar att de *inte* dricker alkohol, vilket kan jämföras med 47 procent i 2012 års undersökning. Även på gymnasiet har denna andel ökat kontinuerligt sedan 2002 och den fortsätter att öka i årets undersökning (28 % uppger att de inte dricker alkohol 2014 jämfört med 21 % 2012). Ökningen är lika stor för pojkar som för

flickor men andelen pojkar som inte dricker är större än andelen flickor.

Utvecklingen beträffande andelen storkonsument¹ är också positiv så till vida att färre ungdomar dricker mycket vid ett och samma tillfälle. Sett till hela perioden 2002 till 2014 har andelen storkonsumenter mer än halverats bland elever i årskurs nio (från 36 % 2002 till 15 % 2014). Motsvarande siffror på gymnasiet är 58 procent 2002 och 32 procent 2014. Sedan förra mätningen 2012 har andelen storkonsumenter i gymnasiets år 2 minskat från 41 procent till 32 procent år 2014. Utvecklingen är positiv även i årskurs 9, om än i något mindre omfattning (17 % storkonsumenter år 2012 kan jämföras med 15 % år 2014). I årskurs 9 är andelen storkonsumenter jämt fördelade mellan könen, medan något fler pojkar (34 %) storkonsumerar jämfört med flickorna (30 %) i gymnasiets år 2.

Ytterligare ett mått som används för att beskriva utvecklingen av alkoholkonsumtion är totalkonsumtion.² Även detta mått följer den nedåtgående trenden från de senaste årens undersökningar. Vid årets mätning har minskningen fortsatt och totalkonsumtionen ligger nu på den lägsta nivån sedan 1998, såväl i årskurs 9 som i år 2 på gymnasiet.

Minskat tobaksbruk bland stadens unga

Redan vid förra mättillfället kunde vi se en minskning av tobaksbruk. Denna trend fortsätter i årets mätning och gäller för samtliga grupper. Andelen elever som uppger att de röker dagligen eller ibland minskade redan mellan 1998 och 2006. Därefter sker en liten ökning fram till 2010 då trenden åter igen vänder nedåt i årets undersökning. Den nedåtgående trenden gäller såväl för daglig-rökare som för de som röker mer sporadiskt. Undantaget är flickor i årskurs 9 som uppger att de röker ibland, där ingen förändring har skett sedan 2012. På motsvarande sätt som när det gäller alkohol ökar också den gruppen som helt avstår från tobak.

I 2014 års undersökning uppger 12 procent av pojkarna och 17 procent av flickorna i nian att de röker dagligen eller ibland. Motsvarande andel i gymnasiet är 25 procent för pojkarna och 31

¹ Storkonsument – konsumerar minst en gång i månaden alkohol motsvarande 18 cl sprit eller en helflaska vin eller fyra stora flaskor stark cider/läsk eller fyra burkar starköl eller sex burkar folköl.

² Totalkonsumtion - den totala mängden 100 procentig ren alkohol i cl som konsumerats under det senaste året.

procent för flickorna. Flickor röker således mer än pojkar och elever på gymnasiet röker mer än elever i nian.

Utvecklingen beträffande andelen pojkar som snusar är även den fortsatt positiv. Vid 2012 års mätning kunde vi se rekordlåga nivåer beträffande snuskonsumtion sedan 1998 och i år är de ännu lite lägre. Pojkar i årskurs 9 som uppger att de snusar dagligen eller ibland har sjunkit från 9 procent 2012 till 7 procent 2014. Motsvarande siffror på gymnasiet är 20 procent 2012 och 17 procent i årets mätning. Bland flickorna är andelen som använder snus oförändrat låg, 1 procent i årskurs 9 och 2 procent i år 2 på gymnasiet uppger att de snusar antingen dagligen eller ibland.

Narkotikaanvändningen oförändrad

Vid 2008 och 2010 års undersökningar kunde vi se en svag ökning av narkotikaanvändningen (andelen som någonsin testat) i så gott som samtliga grupper. Vid förra mättillfället 2012 hade narkotikaanvändningen istället gått ned något, i synnerhet i årskurs 9. Sett till hela perioden har detta mått varierat något, främst bland pojkarna, men utan tydlig trend. I årets mätning är nivåerna likartade som vid förra mättillfället. Totalt har 11 procent av niorna och 26 procent av de tillfrågade gymnasieeleverna uppgivit att de någon gång använt narkotika. Det oförändrade läget beträffande narkotikaanvändning gäller för båda könen. Däremot skiljer sig nivåerna något då flickor har provat narkotika i något lägre omfattning än pojkar i båda årskurserna.

Eleverna ombeds också att besvara frågan huruvida de har använt narkotika *minst en gång den senaste 4-veckors perioden*. Avsikten med denna fråga är att försöka fånga ett mer frekvent narkotikabruk. Även beträffande detta mått är skillnaden mellan åren marginella i samtliga grupper. I årskurs 9 ligger andelen som uppger att de använt narkotika den senaste månaden stadigt runt 4 procent sedan 2006 när frågan fördes in i enkäten. Motsvarande andel på gymnasiet har ökat ett par procentenheter under samma period, från 6 procent år 2006 till 8 procent vid årets mätning. Denna ökning skedde dock i huvudsak mellan 2006 och 2008 och har sedan dess inte förändrats nämnvärt.

Den stora majoriteten av de som har provat narkotika har använt cannabis (89 % i årskurs 9 respektive 96 % i år 2 på gymnasiet). Här sker inga förändringar över tid. Däremot har andelen som uppger att de använder cannabis ofta (dvs. mer än 20 ggr) ökat något det senaste decenniet. I årets mätning får eleverna för första

gången möjlighet att kryssa i preparatet spice, vilket har visat sig vara den näst vanligaste drogen att ha testat efter cannabis. Av de som har uppgivit att de testat narkotika är det 35 procent i årskurs nio och 23 procent på gymnasiet som har uppgivit att de provat spice.

Fortsatt tendens till minskad kriminalitet bland unga

I 2014 års undersökning är tendensen att de flesta av de efterfrågade brottstyperna ligger på samma nivåer som 2012. I de fall det skett förändringar är nivåerna något lägre än år 2012, med en lätt nedåtgående trend som vi har kunnat se sedan 2008. Vid förra mättillfället 2012 var det pojkar i årskurs nio som stod för huvuddelen av denna minskning. I år är det snarare pojkar i år två på gymnasiet (här är det viktigt att ha i åtanke att de som gick i nian 2012 är de som går på gymnasiet i årets mätning).

Andelen elever som har uppgivit att de begått de lindrigare brotten klotter/graffitti och snatteri minskade redan vid förra mättillfället och i år sjunker andelarna ytterligare ett par procentenheter såväl bland pojkar i årskurs 9 som i år 2 på gymnasiet. År 2012 var det 17 procent av pojkarna i årskurs 9 som hade klottrat eller målat olaglig graffitti, i år är motsvarande siffra 13 procent. Nivån för flickor i årskurs 9 är oförändrad på 10 procent. På gymnasiet är det 8 procent som uppger att de klottrat 2014, jämfört med 10 procent 2012. Här gäller minskningen för båda könen. Sett till hela perioden är det främst pojkar i årskurs 9 som stått för förändringen medan skillnaderna mellan åren för övriga grupper är marginella.

När det gäller de mer allvarliga brotten är den positiva förändringen inte lika tydlig, men det rör sig fortfarande om lägre nivåer snarare än högre. Allvarliga brott sker i förhållandevis liten utsträckning bland flickor där utvecklingen är nästintill helt oförändrad under 2000-talet. Årets undersökning utgör inget undantag i detta avseende. För pojkar i årskurs 9 som har begått allvarliga egendomsbrott fortsätter den lätt nedåtgående trenden som vi sett sedan 2008 också i år, även om skillnaden jämfört med förra året är marginell. I år är det istället pojkarna på gymnasiet som står för mestadels av den positiva utvecklingen. I denna grupp har nivåerna sjunkit en eller ett par procentenheter när det gäller brottstyperna: *Använt hot eller våld, misshandel* samt *att ha burit vapen*. Även självrapporterad *utsatthet för misshandel* har minskat bland pojkarna i årets mätning.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts på utvecklingsenheten, vid avdelningen för stadsövergripande sociala frågor.

Förvaltningens synpunkter och förslag

I flera avseenden visar 2014 års mätning på en positiv utveckling. Enligt mätningen har framförallt ungdomars tobaks- och alkoholkonsumtion minskat. Här påverkar övergripande trender som exempelvis att många ungdomar spenderar mer tid hemma framför datorn. Andra förklaringar som brukar lyftas fram är att det råder en generell ”hälsotrend” och/eller ett ökat ”skötsamhetsideal” där varken alkohol eller tobak passar in. Den gynnsamma utvecklingen kan också förklaras av det omfattande förebyggande arbete som förs på olika nivåer i staden.

Den, om än något svagare, nedåtgående trenden beträffande självrapporterad brottslighet ligger i linje med utvecklingen på nationell nivå (brå 2011) samt i andra likartade länder. Enligt forskning på området är det dock en liten grupp individer som står för en stor del av den totala brottsligheten. Det är också vanligt att den förhållandevis lilla grupp som begår allvarliga brott gör det i stor omfattning. Utifrån fördjupade analyser i stockholmsenkätsmaterialet som förvaltningen gjort tidigare, framgår bland annat att detta gäller även i Stockholms stad samt att ungdomskriminaliteten är skevt fördelad mellan stadsdelsförvaltningarna i staden. Det framgår också att skolan är en viktig skyddsfaktor. Upplevelsen av att skolarbetet känns meningsfullt samt ett gott socialt klimat i skolan är exempel på aspekter som, enligt förvaltningens studier på Stockholmsenkäten, har direkta minskande effekter på kriminalitet. Förvaltningen anser därför att det är av stor vikt med en fortsatt god samverkan med utbildningsförvaltningen kring dessa frågor.

Narkotikaanvändningen har generellt sett inte minskat i årets undersökning. Bland elever som har testat narkotika har andelen som uppger att de använt narkotika (främst cannabis) många gånger till och med ökat något. Detta framgår även av CAN:s nationella undersökning (2014). Stockholmsungdomar använder narkotika i högre utsträckning jämfört med riket i stort (CAN 2014), en kännedom som bland annat ligger till grund för Trestadsatsningen. Trots att narkotikaanvändningen generellt är oförändrad i årets enkät rapporterar Maria Ungdom att antalet ungdomar (och anhöriga) som söker hjälp för narkotikarelaterade problem ökar (Ungdok 2013). Detta kan delvis vara en effekt av de omfattande insatser som riktats till denna målgrupp i staden och är på så sätt

något positivt. Förvaltningen anser därför att det är av stor vikt att arbetet med att förebygga och behandla narkotikarelaterade problem fortsätter. Det förebyggande arbetet görs bland annat inom ramen för projektet ”Trestad2”. Under hösten genomförs nya utbildningsinsatser för vuxna i ungdomars närhet och 13 stadsdelsområden har beviljats medel för att förebygga narkotikaanvändning. Att narkotikaanvändningen inte minskar i takt med alkohol- och tobaksanvändningen gör det angeläget att fortsätta studera vad det kan tänkas bero på. Ett tänkbart fördjupningsområde är en koppling till psykisk ohälsa, något som också tycks ha ökat de senaste åren.

Vid tolkningen av samtliga resultat är det viktigt att ha i åtanke att andelen ”belastade” elever sannolikt är större bland de som är frånvarande vid datainsamlingen. Detta påverkar inte utvecklingen över tid, då det inte finns någon anledning att anta att andelen frånvarande elever har ökat. Däremot går förvaltningen år efter år miste om denna, i avseendet, viktiga grupp elevers svar.

I en fördjupningsstudie som förvaltningen har gjort framgår att skolk samvarierar med ett stort antal andra riskfaktorer. Det är därför extra viktigt att staden praktiskt arbetar med olovlig skolfrånvaro. Det är något som nu görs av socialförvaltningen i samarbete med utbildningsförvaltningen i PPSS (Pilotprojektet Skola Socialtjänst).

Stockholmsenkäten är en viktig källa till kunskap och används av både forskare, praktiker och beslutsfattare på olika nivåer i Stockholms stad. Enkäten är väl förankrad i stadsdelsområdena och bidrar till lokal kunskap och ökad förståelse för ungas livsvillkor, där syftet är att synliggöra viktiga förbättringsområden. Förvaltningen kommer, i linje med tidigare år att utföra fördjupade analyser på områden som särskilt uppmärksammas och/eller där lokal kunskap behövs för att kunna bedriva kunskapsbaserade insatser.

Samtidigt som det är glädjande med i huvudsak positiva resultat är det viktigt att påminna om den grupp ungdomar som fortfarande är i stort behov av såväl förebyggande insatser som vård och behandling. Förvaltningen anser att denna grupp är fortsatt viktig att uppmärksamma då den lätt försvinner bakom den allt större gruppen ”skötsamma” elever, bland annat genom att fortsätta påbörjat utvecklingsarbete i form av pilotprojekt mellan skola och socialtjänst samt sociala insatsgrupper.